

حریم خصوصی و بزنگاه‌های اخلاقی

Privacy and Ethical Right Moments

مهسا بدری

دانشجوی دکتری علوم ارتباطات دانشگاه تهران

Mahsa.badri@ut.ac.ir

چکیده

در این مقاله با تمرکز بر حریم خصوصی به عنوان یکی از عناصر اخلاق رسانه‌ای، به بزنگاه‌های اخلاقی در فضای مجازی پرداخته می‌شود. منظور از بزنگاه‌های اخلاقی، لحظه تصمیم‌گیری برای انتشار، لایک یا انتشار مجدد محتوای آنلاین است که یک چالش اخلاقی در خصوص افشای حریم خصوصی دیگران را در بردارد. با توجه به این که افشای حریم خصوصی افراد می‌تواند آسیب‌های جبران‌ناپذیری بر افراد داشته باشد، لازم است همه کاربران به منظور ایجاد فضای آنلاین سالم‌تر نسبت به این بزنگاه‌ها حساس باشند و به تأثیر احتمالی انتشار هر متن آنلاین، پیش از انتشار آن بیندیشند.

کلمات کلیدی: حریم خصوصی - بزنگاه اخلاقی - فضای مجازی

مقدمه

مهم‌ترین مسابقات تیمتان، یکی از دوستان نزدیکتان مهمانی برگزار می‌کند و از شما می‌خواهد که حتما در آن شرکت کنید و به شما اطمینان می‌دهد که اعضای تیمتان متوجه این موضوع نخواهند شد. شما به مهمانی می‌روید و فردا متوجه می‌شوید که یکی از مهمانان عکسی را در فضای مجازی منتشر و شما را نیز تگ کرده است. شما چه می‌کنید؟»

نتایج این تحقیق نشان داد در حالی که تقریباً همه کاربران آگاه بودند که اعمال آن‌ها می‌تواند برای مخاطبان ناخواسته‌ای عمومی شود اما در پاسخ به این سوال، به دنبال راه‌هایی بودند که هر طور شده به در دستر نیفتند؛ مانند دروغ گفتن، توجیه کردن یا تلاش برای حذف عکس. در این تحقیق فقط یک نفر ابراز داشت که از اول قانون شکنی نمی‌کرد زیرا این کار می‌تواند باعث شکست تیم شود.

زمانی که از اخلاق سخن می‌گوییم، در مورد درستی یا نادرستی کاری در رابطه با تأثیری که بر دیگران می‌تواند داشته باشد، صحبت می‌کنیم. بر این اساس، اگر عملی بر روی فرد یا افرادی، چه آشنا و نزدیک، چه غیر آشنا و دور، تأثیر منفی بگذارد، آن عمل غیر اخلاقی است.

امروزه بسیاری از تصمیمات روزمره ما به‌طور بالقوه می‌توانند برای مخاطبان گسترده‌ای عمومی شوند. این تصمیمات به حوزه حریم خصوصی ما تعلق دارند؛ حریمی که انتظار داریم دیگران به آن احترام بگذارند و شامل چهره، بدن، هیجانات و احساسات، میزان سواد و توانمندی‌ها، فعالیت‌های روزمره، تفریحات، علایق، ارتباطات شخصی و... می‌شود.

امروزه فضای مجازی جایگاه ویژه‌ای در زندگی همه ما پیدا کرده است و ما زمان بسیاری از کار و فراغت خود را در این فضا به سر می‌بریم. در این میان، ما شاهد آن هستیم که بی‌اخلاقی‌های بسیاری در فضای مجازی در حال رخ دادن است؛ از آن جمله تجاوز به حریم خصوصی دیگران است.

فضای مجازی به خودی خود فضای اخلاقی یا غیر اخلاقی نیست. مجموع عملکرد کاربران است که به این فضا شکل و جهت می‌دهد و بنابراین همه ما برای داشتن فضای مجازی اخلاقی، باید احساس مسئولیت کنیم.

نمی‌توان فرمول‌هایی را تعیین کرد که فرد به سادگی در موقعیت‌هایی که در آن قرار دارد به کار بندد و مطمئن باشد اخلاقی عمل کرده است. صحبت در مورد اخلاق و مصادیق آن بسیار پیچیده است و به موقعیت و شرایطی که فرد یا کاربر در آن قرار دارد، بستگی دارد؛ اما گام اول، حساس بودن نسبت به بزنگاه‌های اخلاقی است.

معمای حریم خصوصی در فضای مجازی

در تحقیقی در سال ۲۰۱۲ در خصوص تصمیم‌های اخلاقی کاربران اینترنت، موقعیتی فرضی برای پاسخگویان مطرح شد و از آنان خواسته شد تا واکنش خود را در این موقعیت بیان کنند (James, 2012)

«فرض کنید کاپیتان تیم والیبالی دانشگاه هستید. قانون تیم آن است که شب قبل از مسابقه نباید به مهمانی بروید؛ اما شب قبل از یکی از

محققان نشان داده‌اند که امروزه بسیاری از کاربران، نسبت به این بزنگاه‌های اخلاقی حساس نیستند و بسیاری از بی‌اخلاقی‌ها در فضای مجازی به همین دلیل روی می‌دهد. این موضوع آن قدر عمومیت پیدا کرده است که برخی معتقدند امروزه، چیزی به اسم حریم خصوصی وجود ندارد. این باور می‌تواند تأثیرات وسیعی در جامعه داشته باشد و منجر به شکل‌گیری این باور عمومی شود که قاعده بازی همین است و بنابراین، بی‌احترامی و تجاوز به حریم خصوصی دیگران در محیط رسانه‌های جدید قابل قبول است. این در حالی است که افشای حریم خصوصی می‌تواند رنجی را به فرد تحمیل کند که شاید مستحق آن نباشد.

تصویر ۱- بیژن دانش‌آموزی که به خاطر فیلم منتشر شده‌اش از سوی معلمش، ترک تحصیل کرد. سطح توانایی‌های ما، جزو حریم خصوصی ماست و افشای آن می‌تواند منجر به آسیب به اعتماد به نفس ما شود.

باید میان دو چیز تمایز قائل شد. نخست اخلاقی بودن یا نبودن فعالیت فرد در حریم خصوصی‌اش، دوم اخلاقی بودن یا نبودن افشای حریم خصوصی دیگران.

برخی بر این باور هستند که افشای حریم خصوصی دیگران در هر شرایطی کاری غیراخلاقی است؛ حتی اگر کاری که فرد در حریم خصوصی‌اش انجام داده است، غیراخلاقی باشد. این عده بر این باورند که کار غیراخلاقی را نباید با کار غیراخلاقی جواب داد و باید راه‌های دیگری پیدا کرد.

در مقابل، برخی دیگر بر این باور هستند که افشای حریم خصوصی دیگران، زمانی که پای مصلحت جمع بزرگ‌تری در میان باشد، قابل قبول است. این عده معتقدند اگر یک عمل بی‌اخلاقی در حریم خصوصی فرد رخ می‌دهد که منجر به آسیب به جمعی از افراد می‌شود، سکوت در مقابل آن خود یک بی‌اخلاقی است. مشکل این رویکرد آن است که تقریباً در مورد هر افشای حریم خصوصی، توجیه‌های قابل قبولی قابل طرح هستند.

تمام فعالیت‌های ما در حریم خصوصی، می‌توانند درست یا نادرست باشند؛ اما سوال این است آیا منتشر کردن حریم خصوصی افراد، کاری اخلاقی است؟

این یک معمای اخلاقی است و نمی‌توان به سادگی به آن پاسخ داد. دغدغه اصلی این معما این است که عمومی شدن حریم خصوصی ما در فضای آنلاین، می‌تواند تأثیرات منفی بر روی ما بگذارد.

بازیگران کلیدی

این معمای اخلاقی سه بازیگر اصلی دارد که همه ما هر سه نقش کلیدی را در فضای مجازی بازی می‌کنیم:

۱. فرد: هر فرد می‌تواند از خود تصاویر و فیلم‌هایی را در فضای مجازی منتشر کند و بدین طریق پنجره‌ای را به سوی حریم خصوصی خود باز کند، حتی اگر به در دسر بیفتد.

۲. فرد پشت دوربین: ما زمانی که عکس یا فیلمی از خودمان را به اشتراک می‌گذاریم، عکس دیگران را نیز در پس‌زمینه آن عکس به اشتراک می‌گذاریم و بدین ترتیب، ناخواسته اطلاعاتی از حریم خصوصی دیگران را عمومی کرده‌ایم. این در حالی است که تصاویر دیگران همیشه در پس‌زمینه عکس‌های ما قرار ندارند، خیلی وقت‌ها دوربین ما به‌طور کامل آه‌فمنند حریم خصوصی دیگران را شکار می‌کند.

۳. مخاطبان محتواهای آنلاین: کسانی که یک عکس را لایک، تگ یا فوروارد می‌کنند یا صرفاً در زندگی خصوصی دیگران سرک می‌کشند، یکی از کارگزاران اصلی انتشار پرسرعت حریم خصوصی دیگران هستند.

بزنگاه اخلاقی

لحظه تصمیم‌گیری برای انتشار یک عکس در فضای مجازی، لحظه‌ای است که من آن را بزنگاه اخلاقی می‌نامم. منظورم از بزنگاه اخلاقی، آن است که یک معمای اخلاقی در آن لحظه نهفته است و فرد باید این سوال را از خود بپرسد که آیا عکسی که منتشر می‌کند به کسی آسیب می‌رساند؟ در صورتی که این سوال در ذهن فرد ایجاد نشود، وی دچار یک نقطه کور اخلاقی شده است؛ بدان معنا که بعد اخلاقی تصمیم وی، از جلوی دیدگانش محو شده است؛ اما اگر این سوال در ذهن وی ایجاد شود و پاسخ آن نیز «بله» باشد و همچنان تصمیم بر انتشار آن تصویر داشته باشد، میان وی و تأثیر تصویرش بر دیگران، یک عدم اتصال رخ داده است.

تصویر ۲- فیلمی از کشف حجاب یکی از بازیگران در خارج از کشور
آیا بازیگران حریم خصوصی ندارند؟

چگونه اخلاقی باشیم؟

فضای مجازی هر چند فضایی ایده‌آل نیست اما جهنمی روی زمین هم نیست. فضای مجازی به خودی خود فضای اخلاقی یا غیر اخلاقی نیست بلکه نتیجه عملکرد تک تک کاربران است که ماهیت این فضا را شکل می‌دهد؛ بنابراین کاربران می‌توانند در ایجاد جوامع آنلاین سالم‌تر نیز نقش مهمی داشته باشند. بر این اساس پیشنهاد می‌شود که هر فرد هنگام انتشار، لایک یا فوروارد هر تصویر، لحظه‌ای درنگ کرده و سه سوال اصلی از خود بپرسد:

۱. آیا این عکس حریم خصوصی کسی را افشا می‌کند و می‌تواند بر او تأثیر منفی بگذارد؟ این سوال، اصل همدلی است که باید بتوانیم تأثیری که بر دیگران می‌گذاریم را تصور کنیم.
۲. آیا حریم خصوصی فردی که در عکس است، یک زیان اجتماعی به دنبال دارد؟ این سوال، اصل مسئولیت اجتماعی است که باید تشخیص بدهیم نسبت به چه چیزهایی مسئول هستیم و چه چیزهایی به ما مربوط نیست. این اصل همچنین این موضوع را مطرح می‌کند که آیا برای ادای یک مسئولیت اجتماعی، راه بهتری غیر از افشای حریم خصوصی دیگران نداریم؟
۳. آیا اگر من یا یکی از عزیزانم جای آن فرد در عکس بودیم، همچنان افشای حریم خصوصی‌مان را کار درستی می‌دانستید؟ این سوال، اصل بی‌طرفی است. بدان معنا که اگر افشای حریم خصوصی بی اخلاقی است، در هر شرایطی و برای هر کسی غیر اخلاقی است.

منبع

James, Carrie (2014) Disconnected: Youth, New Media, and Ethic Gap, London, England: The MIT press.